

Tekeningen door Tibout Regters

• R.J.A. TE RIJDT •

Afb. 1

TIBOUT REGTERS,
Compositieschets
voor het portret van
Jeronimo de Bosch en
zijn familie, 1754.
Zwart en wit krijt,
penseel in grijs, op
grauw papier, 260 x
342 mm. Particuliere
collectie.

Afb. 2

TIBOUT REGTERS,
Portret van Jeronimo
de Bosch en zijn
familie, 1754. Doek,
77 x 98 cm. Amster-
dams Historisch
Museum,
inv.nr. A 23538.

Van de productieve Amsterdamse portret- en genreschilder Tibout Regters (1710-1768)¹ zijn tot nu toe slechts vier tekeningen gepubliceerd. De fraaiste van deze bladen is de compositietekening, in particulier bezit, voor het portret dat Regters in 1754 schilderde van het gezin van Jeronimo de Bosch (afb. 1).² In het Nederlands Historisch Museum en het Rijksprentenkabinet bevinden zich nog twee voortekeningen voor geschilderde portretgroepen, respectievelijk de regenten van het Aalmoezeniersweeshuis uit 1751 (afb. 3)³ en de inspecteurs van het Collegium Medicum uit 1756 (afb. 4).⁴ De drie bijbehorende schilderijen zijn eveneens bekend en bevinden zich alle in het Nederlands Historisch Museum (afb. 2 en 5).⁵ Andere aspecten van Regters' manier van tekenen komen naar voren in een figuurstudie van een staande man die een glas op een dienblaadje inschenkt, in de *Graphische Sammlung* te München (afb. 6).⁶ De als eerste en als laatste genoemde tekeningen zijn uitgevoerd in zwart krijt, gewassen met grijze inkt en gehoogd met wit krijt, op blauw papier. Bij de als tweede en derde genoemde tekeningen werkte de kunstenaar met pen en penseel in grijs, gehoogd met witte dekverf, op respectievelijk grijs en wit papier. Geen van deze tekeningen is door de kunstenaar

zelf gesigeneerd. Aan de toeschrijvingen behoeft echter niet te worden getwijfeld, ook al vanwege de onderlinge overeenkomsten tussen de voortekeningen voor de drie portretten en de figuurstudie. Dat laatste blad is overigens in 1777 in een veilingcatalogus al beschreven als werk van Regters.⁷

Met deze kleine groep als uitgangspunt, vermeerderd met drie bladen die reeds op naam van Regters stonden maar hier voor het eerst worden gepubliceerd, kan een goed beeld worden gevormd van diens manier van tekenen. Dat maakt het mogelijk nog tien tekeningen aan hem toe te schrijven die op naam stonden van andere kunstenaars of anoniem waren. Bovendien blijkt aan de hand van twee van die nieuwe tekeningen ook een interessant aspect van Regters' geschilderde familiegroepen belicht te kunnen worden. Het zijn deze *conversation pieces* – portretten waarin de zitters informeel in de dagelijkse, meestal huiselijke, omgeving zijn geportretteerd – waarmee de Amsterdamse schilder vooral naam en faam kreeg.⁸ Ten slotte zal aan een andere ontwerp-tekening voor zo'n familiegroep, waarin ten onrechte Regters' hand is gezien, de juiste toeschrijving worden gegeven.

Afb. 3

TIBOUT REGTERS, Compositieschets voor het portret van de acht regenten, de secretaris, de boekhouder en een weesjongen van het Aalmoezeniersweeshuis te Amsterdam, ca. 1751. Potlood, pen en penseel in grijs, gehoogd met dekwit (geoxideerd), 321 x 517 mm. Amsterdams Historisch Museum, Amsterdam, inv.nr. A 22788.

Voortekeningen voor portretten en genretaferelen

Drie ongepubliceerde en nagenoeg onbekende ontwerpen voor portretgroepen stonden ook altijd al op naam van Regters. Grootste verrassing is het imposante blad in de collectie van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam (KOG), getekend met zwart krijt en grijze wassing op grauw papier (afb. 7). In particulier bezit bevindt zich nog een dergelijke tekening (afb. 9). Diezelfde verzameling bevat ook een ontwerp voor een portret van een vrouw met haar dochttertje in een tuin, uitgevoerd in grijs penseel op wit papier (afb. 11).⁹ Van de twee eerstgenoemde tekeningen zijn ook de uiteindelijke schilderijen bekend.

De tekening van het KOG wijkt wat betreft de globale compositie niet veel af van het 1758 gedateerde schilderij (afb. 8).¹⁰ De veranderingen zijn echter interessant genoeg om langer bij stil te staan. Geportretteerd zijn Gerard Deutz (1699-1759), kapitein ter zee en schepen van Amsterdam, zijn echtgenote Ester Aagje van den Bempden (1705-1768) en hun enige kind Jan Deutz (1743-1784) die onder meer raad, commissaris en schepen van Amsterdam zou worden.¹¹ Op het

schilderij is de heer des huizes niet vóór de tafel geplaatst, zoals bij de tekening het geval was, maar ernaast. Hij gebaart niet langer naar een vel papier, maar wijst met de passer die aanvankelijk op tafel lag, iets aan in een zakatlas. Ook zijn blikrichting en de houding van zijn linkerarm zijn gewijzigd. Bij Ester van den Bempden heeft Regters kleine veranderingen in de positie van hoofd en handen aangebracht. Op de tekening is haar kleding tamelijk summier aangeduid. Bij vergelijking met het schilderij wordt echter duidelijk dat Regters van het begin af aan een rijk gedecoreerde japon in gedachten had van het type waarin hij veel van zijn vrouwelijke zitters weergaf. Ook de positie van Esters hondje is gewijzigd. Het dier steekt nu licht af tegen de beschaduwde kleding van zijn bazin. Om praktische redenen werd het vel papier op de tafel tussen het echtpaar breder gemaakt: het alliantiewapen Deutz-Van den Bempden moest er herkenbaar worden afgebeeld. Daardoor moest er ook een bredere tafel worden geschilderd en dat bracht weer met zich mee dat de leden van het gezin wat verder uit elkaar werden geplaatst. Door het veranderen van de blikrichting van Deutz wist Regters echter op het schilderij meer

Afb. 4

TIBOUT REGTERS, Compositieschets voor het portret van de zeven inspecteurs van het Collegium Medicum te Amsterdam en hun bediende, 1756. Penseel in grijs over een schets in potlood, 338 x 430 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. RP-T-1912-33.

Afb. 5

TIBOUT REGTERS, Portret van de zeven inspecteurs van het Collegium Medicum te Amsterdam en hun bediende, (1756). Doek, 330 x 416 cm. Amsterdams Historisch Museum, Amsterdam, inv.nr. A 1480.

Afb. 6

TIBOUT REGTERS,
 Figuurstudie van een
 uit een fles schen-
 kende bediende. Zwart
 en wit krijt, op grauw
 papier. 306 x 151 mm.
 Staatliche Graphische
 Sammlung, München,
 inv.nr. 13 411.

onderling verband tussen de gepor-
 tretteerden te suggereren dan op de
 tekening.

Ten aanzien van de ruimte waarin
 het gezin is weergegeven valt het
 gemak op waarmee Regters op het
 schilderij de decoratie van de kamer
 wijzigde. De stucdecoratie op de muur
 werd eenvoudiger – de hangende guir-
 landes verdwenen – en ook de vorm en
 versiering van schoorsteenmantel en
 spiegel boven de haard ondergingen
 een aanmerkelijke versobering. In die
 rustiger aangeklede kamer kregen de
 geportretteerden en hun attributen
 meer nadruk. Een grote compositori-

Afb. 7

TIBOUT REGTERS,
 Compositieschets voor
 het portret van Gerard
 Deutz en zijn gezin, ca.
 1757-58. Zwart krijt,
 penseel in grijs en
 bruin, wit krijt, op
 grauw papier, 435 x 370
 mm. Koninklijk Oud-
 heidkundig Genoot-
 schap, Amsterdam, in:
 Atlas van Amsterdam,
 portretten III.

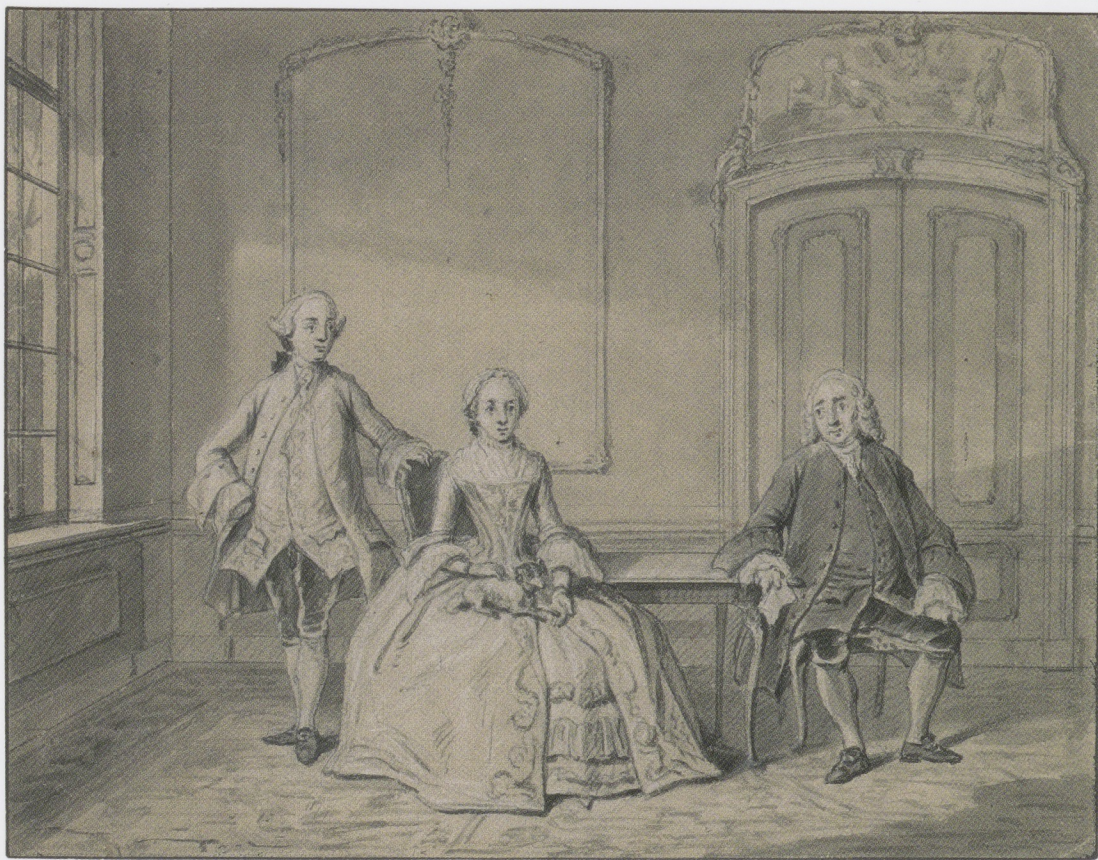
sche verbetering was het afbeelden van een gedeelte van een raam. Op de tekening is nadrukkelijk invallend licht weergegeven, maar de bron ervan is niet zichtbaar.

Veranderingen in diezelfde geest kwamen er ook in de geschilderde versie van de tekening in particulier bezit. Het betreft het portret uit omstreeks 1760 van de Amsterdamse koopman Cornelis van den Broek (1698-1777) met zijn vrouw Lucia Cornelia Allard en hun zoon Cornelis jr (afb. 10). Op de tekening is als wanddecoratie weer een gestuct sierkader met guirlandes gedacht. In het schilderij heeft Regters

dat andermaal sterk vereenvoudigd, net als de decoratie van de omlijsting van de porte-brisée en de grisaille erboven. Het toevoegen van het portret van de vader van de heer des huizes moet, afgaande op de tekening, een latere gedachte zijn geweest; het is overigens een gebruikelijke oplossing om een gestorvene of een verweg wonend familielid toch aanwezig te laten zijn. Ook op dit schilderij kregen de geportretteerden meer onderling verband dan ze op de tekening hadden. Cornelis van den Broek heeft nu, net als Gerard Deutz, de blik direct gevestigd op zijn echtgenote. De

Afb. 8
TIBOUT REGTERS,
Portret van Gerard
Deutz en zijn gezin,
1758. Olieverf op
doek, 95 x 85 cm.
Particuliere collectie.

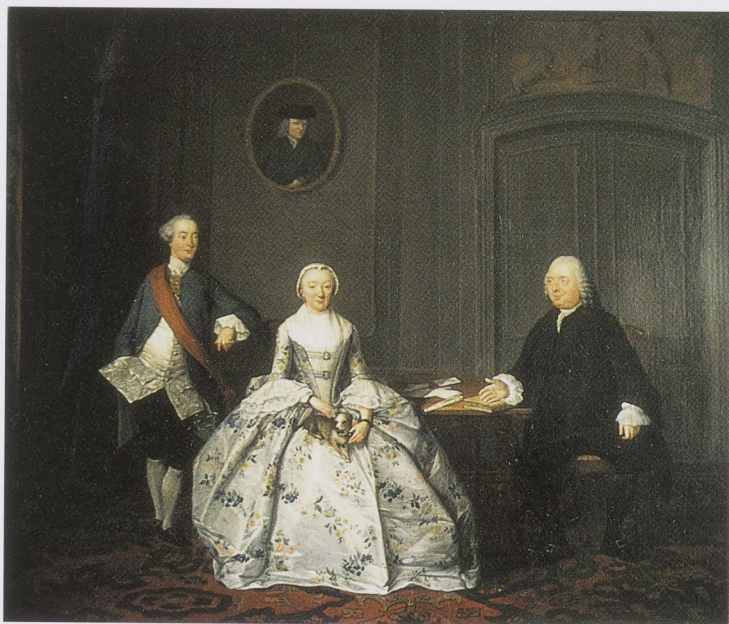

Afb. 9

TIBOUT REGTERS,
Compositieschets voor
het portret van Corne-
lis van den Broek en
zijn gezin, ca. 1760.
Potlood, zwart krijt,
penseel in grijs, wit
gehoogd, op grauw
papier, 281 x 362 mm.
Particuliere collectie.

Afb. 10

TIBOUT REGTERS,
Portret van het gezin
van Cornelis van den
Broek, ca. 1760.
Olieverf op doek,
86,5 x 101 cm.
Particuliere collectie.

Afb. 11

TIBOUT REGTERS,
Compositieschets voor
het portret van een
vrouw met kind in een
tuin. Penseel in grijs
over een schets in pot-
lood, 246 x 200 mm.
Particuliere collectie.

manier van tekenen is bij dit blad overigens wat schematischer dan bij de familiegroepen De Bosch en Deutz.

Al deze tekeningen van Regters stamden – voorzover niet in een individueel geval door de kunstenaar overgedaan aan een opdrachtgever – uit dezelfde bron: de op 18 april 1768 in Amsterdam gehouden veiling van de atelier-nalatenschap van de kunstenaar.¹² De tekeningen zijn zeer summier beschreven in de catalogus (zie bijlage). Na een kunstboek met werken door andere kunstenaars – alleen de namen van Jacob de Wit, Izaak de Moucheron en Ludolf Bakhuijzen zijn genoemd – volgde *Konstboek No. 2* dat voor een belangrijk deel Regters' voortekeningen voor schilderijen bevatte: *waar in leggen Ordinantien van Familien en*

Regente stukken, gewassen met Oostind. Inkt, zwart Kryd en gehoogd met Wit op gekleurd Papier en andere Tekeningen, alle door T. Regters. De overige tekeningen in de nalatenschap werden bewaard in elf omslagen. Daarvan waren er zes geheel en één gedeeltelijk gevuld met werk van de overledene. Het betrof bijna uitsluitend figuurstudies.

Een ander werk dat zich in 1768 ongetwijfeld in Regters' tweede kunstboek bevond, is een kijkje door een toogvormige venster op een poelierswinkel waar een dienstmeid een praatje maakt met een verkoopster (afb. 12). Het blad draagt een 18de-eeuwse toeschrijving aan de Leidse fijnschilder Louis de Moni (1698-1771).¹³ Diens figuren zijn echter altijd veel ronder en regelmatiger getekend, met de vloeiende overgangen die ver-

Afb. 12

TIBOUT REGTERS,
Bezoek in een poeliers-
winkel; compositie-
schets voor een schil-
derij. Zwart en wit
krijt, penseel in grijs,
op blauw papier, 199 x
169 mm. Particuliere
collectie.

wacht konden worden van een leerling van de Haagse schilder Philip van Dijk. Als kunstenaar in Leiden sloot De Moni zich bovendien ook aan bij de werkwijze van de fijnschilders. Eenmaal vertrouwd met de nogal constante tekenstijl van Regters hoeft er weinig twijfel te zijn over het auteurschap van dit blad. Typerend is de manier van tekenen van de gezichten, met een nadrukkelijk weergegeven schaduwplekje tussen mond en kin, en de manier van tekenen van de kleding, vooral de plooiwal en de lichtwerking op de halsdoeken van de vrouwen. Karakteristiek zijn ook de wat stakig uitgevallen onderarmen met soms uitgesproken kleine handjes. Het hoofdje van de verkoopster laat zich bovendien overtuigend vergelijken met vrouwenfiguren op de tekeningen in dezelfde

techniek voor Van den Broek en De Bosch (respectievelijk afb. 9 en 1). De op zich vindingrijke toeschrijving – net als Regters heeft De Moni figuurscènes met winkeliers in schijnnissen geschilderd – moet vlak na de nalatenschapsveiling in 1768 hebben plaatsgevonden: de tekening was in 1775 al onder haar nieuwe naam in de veiling van de collectie van Christiaan Sepp.¹⁴ Het is niet duidelijk of er een vergissing of kwade opzet in het spel was; veel financieel voordeel kan er nooit zijn geweest.

Op basis van de valse signatuur van De Moni heeft ook een nauw verwant blad van Regters, nu in de collectie De Grez in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Brussel, een verkeerde toeschrijving gekregen (afb. 13).¹⁵ Het verband tussen de twee teke-

Afb. 13

TIBOUT REGTERS,
Bezoek aan een teke-
nende vrouw; compo-
sitieschets voor een
schilderij. Zwart krijt,
penseel in grijs, wit
gehoogd, op grauw
papier, 350 x 273 mm.
Koninklijk Museum
voor Schone Kunsten,
Brussel, collectie De
Grez 2607.

ningen is hoogstwaarschijnlijk gezien door de verzamelaar L.X. Lannoy. Beide werken maakten deel uit van zijn in 1893 geveilde collectie die rijk was aan Nederlandse 18de-eeuwse tekenkunst, maar waren, zoals alleen al blijkt uit de veiling Sepp, vrijwel zeker onafhankelijk van elkaar verworven.¹⁶ Alle stilistische kenmerken van Regters zijn ruimschoots aanwezig in de Brusselse tekening. Weer gezien door een nis is een vrouw afgebeeld die aan een tafel een opgezette vlinder schildert; ze kijkt op naar een binnentredende vrouw. Tegen de achterwand staat een geopende kunstkast met kunstboeken, kleine beelden, potten met dieren op sterk water en ronde dozen waarin insecten en vlinders worden bewaard. Op de plint van de nis ligt met geopend deksel nog een doos met insecten of vlinders. Onder de nis is een reliëf te zien, hier met een toepasselijke afbeelding van de teken-, schilder- en beeldhouwkunst. Deze beeldvorm was in de 17de eeuw door de Leidse fijnschilders ontwikkeld, maar was vervolgens ook bij Amsterdamse schilders van kleine genrestukjes populair tot ver in de 18de eeuw.

Getekende figuurstudies

Het overige werk van Regters in de nalatenschaapsveiling bestond uit *Studiën* (omslag 3) en tekeningen naar poserende modellen, waarin twee categorieën werden onderscheiden: *Academie Beelden* (omslagen 5 en 6) en *Collegie Beelden* (omslagen 3, 4, 7, 9 en 11). De studies kunnen zowel weergaven zijn geweest van figuren die niet speciaal voor de kunstenaar poseerden, als allerlei andere motieven. Terwijl de tekeningen uit de twee kunstboeken belangrijk genoeg waren om per stuk, volgens de *Nommers*, verkocht te worden, gingen die uit de omslagen by *Koopen*. Blijkens een iets latere veiling waar twee groepjes van deze tekeningen weer terug kwamen, zullen die kopen elk 5 à 10 tekeningen hebben

omvat.¹⁷ Van Regters' *Academie Beelden* zijn geen exemplaren bekend. Dit soort tekeningen naar mannelijke naaktmodellen is bijna altijd uitgevoerd op groot formaat papier en bleef vaak ongesigneerd. Regters moet ze hebben gemaakt bij de Amsterdamse Tekenenacademie. Uit de zeer incidenteel bewaarde ledenlijsten blijkt dat hij daar in ieder geval in de jaren 1743, 1748 en 1749 heeft meegedaan aan de tekenoefeningen.¹⁸

Van de overige vijf omslagen met tekeningen door Regters bestond de inhoud van vier geheel uit *Collegie Beelden*, figuurstudies naar modellen die gekleed poseerden voor een klein tekengenootschap of *Collegie*. Van dergelijke tekeningen door Regters blijken er thans nog enkele bekend. Volgens de veilingcatalogus waren deze bladen uitgevoerd in *zwart Krijd en met Wit gehoogd op gekleurd Papier*. Bij de tekeningen voor de schilderijen bleek al dat die omschrijving weliswaar van toepassing is op het overgrote deel van dat werk, maar dat er ook uitzonderingen waren die gemakshalve niet werden beschreven in de catalogus. Zo waren er in 1776 twee studies van Regters in veiling van een dame en een heer *met rood krijt getekend*.¹⁹

De materialen van de tekening in München (afb. 6) voldoen geheel aan het signalement van Regters' figuurstudies zoals gegeven bij de nalatenschaapsveiling.²⁰ In vergelijking tot zijn tot nog toe besproken tekeningen, is deze figuur bijna te goed neergezet. De weergave van Hendrik de Bosch (uiterst rechts op afb. 1) in een zeer vergelijkbare houding als de Münchense figuur valt door de pittige manier van tekenen van die figuurstudie nadeling uit voor het groepsportret. Terwijl er nauwelijks arceringen voorkomen op de compositietekeningen, die in wassing zijn gedacht, maakte Regters bij zijn figuurstudies juist veel en vaardig gebruik van arceringen. Het naar verhouding klein getekende hoofd in beide tekeningen is

weliswaar karakteristiek voor Regters, maar geenszins een eigenaardigheid van hem alleen. De figuurstudie stamt hoogstwaarschijnlijk uit de jaren '50 of '60 toen er in Amsterdam diverse tekengenootschappen actief waren waar naar geklede modellen werd geoefend.²¹

Het is niet bekend in welk verband Regters zijn figuurstudies heeft gemaakt. Dat hij lid was van een tekengenootschap blijkt zowel uit de benaming *collegie beeldjes* in de nalatenschapscatalogus als uit het grote aantal van dat soort tekeningen. Mogelijk stamden ze van het Amsterdamse genootschap *De Vriendschap vereenigt de Kunsten* dat tussen ongeveer 1748 en 1758 was opgericht: (...) *verscheidene liefhebbers en Kunstenaars verzuimden echter niet de Tekenkunst te onderhouden; zy bedienden zich van het geene hen gevoeglykst konde bezig houden, en hadden een genootschap opgericht, om tot onderlinge uitspanning eens ter weeke aan hunne huizen naar het gekleede leeven te tekenen, waar in de een aan den ander, yder op zyn beurt, tot model verstrekte: dit verwekte zoo veel lust, en nam zodanig toe, dat men besloot, ten einde zulks gevoeglyker te doen, eene kamer tot dat gebruik te huren, en 'er een Collegie van op te richten; het welk ook tot heden toe onder de zinspreuk, de Vriendschap vereenigt de Kunsten, vervolgt word, aldus Jacob Otten Husly in 1768.²² Uit de kring van dat genootschap kwam in 1758 het initiatief tot de heroprichting van de Amsterdamse tekenacademie. Onder de betrokken kunstenaars waren er nog enkelen van de oudere generatie, zoals Hendrik Pothoven, Anthony Elliger en George van der Mijl. De naam van Tibout Regters wordt in dit verband niet genoemd. Van een tweede genootschap dat omstreeks 1760 actief was in Amsterdam, *Pax Artium Nutrix* (opgericht door onder anderen de topografische tekenaar Jan de Beijer), behoorden de leden hoogstwaarschijnlijk tot een wat jongere*

generatie dan Tibout Regters. Het is verre van uitgesloten dat er omstreeks 1750 nog een derde, wat ouder en thans niet meer bekend tekencollege in Amsterdam werkzaam was dat naar geklede modellen oefende en Regters onder zijn leden telde. Deze tekencolleges kwamen gewoonlijk in de wintermaanden bijeen en oefenden dan eens per week van oktober of november tot en met maart. Het leverde ieder lid zeker 20 tekeningen per seizoen op. Aangezien zich in Regters' nalatenschap vijf omslagen met genootschapstudies bevonden, zullen dat minstens 200 à 250 stuks zijn geweest, de oogst van zo'n tien jaar deelname aan dergelijke tekenannex sociale avonden. Van dat grote aantal zijn behalve de tekening in München nog enkele andere aan te wijzen.

Drie daarvan bevinden zich in het Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam, waar ze zijn binnengekomen als werk van Cornelis Troost en thans als anoniem te boek staan (afb. 14-16). Dat daarbij ook twee uitbeeldingen van vrouwen zijn is opmerkelijk omdat uit het totaal van de thans bekende genootschapstudies kan worden afgeleid dat er tot ongeveer 1770 niet vaak vrouwen poseerden bij de informele tekenavonden. De kunstenaars poseerden vaak voor elkaar. Ook riep men vrienden, bedienden en werklieden te hulp.

De studie van de man in Rotterdam is zeer verwant aan die in München, vooral in de wijze van tekenen van de contouren en de manier waarop rondingen zijn aangegeven (afb. 6 en 14). Bij de drie tekeningen in Boijmans is iets meer gebruik gemaakt van uitvoerig met zwart krijt gearceerde vlakken. Daarnaast zijn er, evenals bij de figuurstudie in München, ook veel open zigzagarceringen gebruikt. Op de linkerbovenarm van beide mansfiguren is de ronding weergegeven door een tamelijk ongewoon soort arcering van korte streepjes die dwars op de

Afb. 14
TIBOUT REGTERS,
Figuurstudie van een
staande man geleund
tegen een stoel. Zwart
en wit krijt, op grauw
papier, 298 x 145 mm.
Museum Boymans Van
Beuningen, Rotter-
dam, inv.nr. MB 1506.

Afb. 15
TIBOUT REGTERS,
Figuurstudie van een
staande vrouw. Zwart
en wit krijt, op grauw
papier, 287 x 125 mm.
Museum Boymans
Van Beuningen,
Rotterdam, inv.nr.
MB 1506.

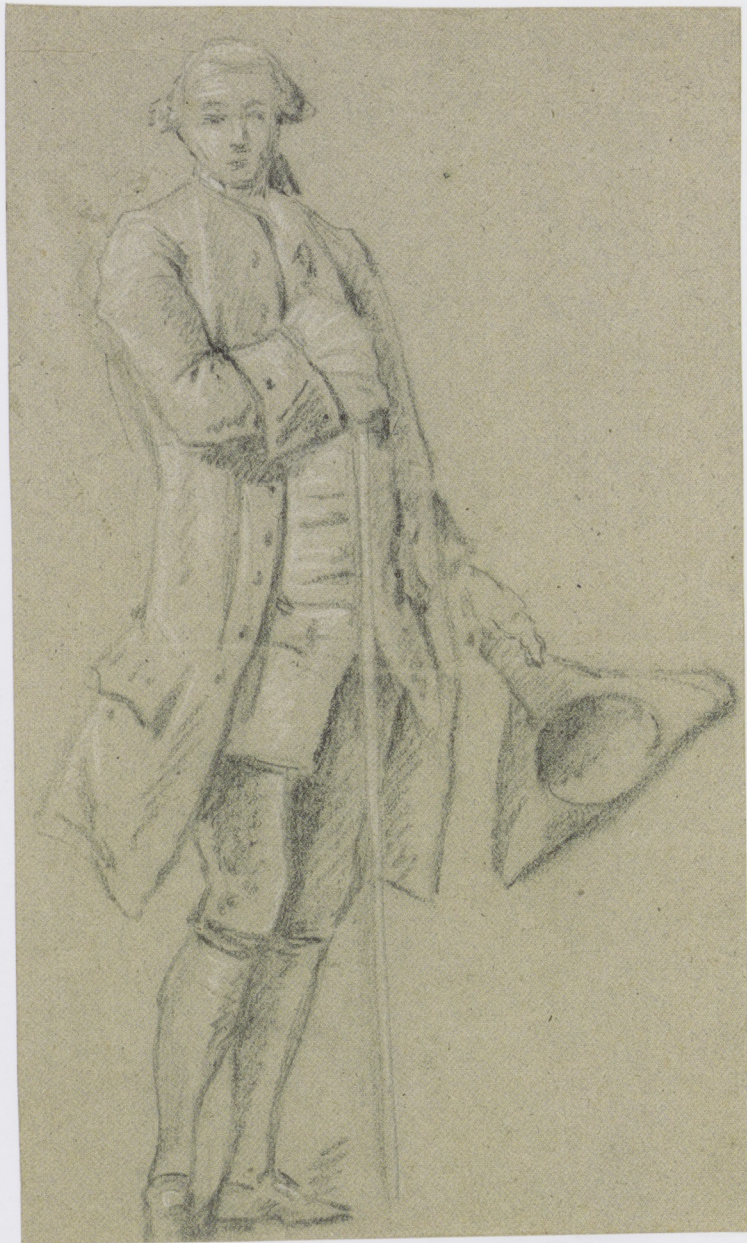

Afb. 16
TIBOUT REGTERS,
Figuurstudie van een
zittende vrouw met
waaier. Zwart en wit
krijt, op grauw papier,
360 x 289 mm.
Museum Boymans Van
Beuningen, Rotter-
dam, inv.nr. H 215.

Afb. 17

TIBOUT REGTERS,
Figuurstudie van een
zittende man. Zwart
en wit krijt, enig pen-
seel in grijs, op grauw
papier, 308 x 174 mm.
Koninklijk Oudheid-
kundig Genootschap,
Amsterdam, Atlas
Zeden & Gewoonten,
portefeuille xxia.

Afb. 18

TIBOUT REGTERS,
 Figuurstudie van een
 staande man met wan-
 delstok. Zwart en wit
 krijt, op bruinachtig
 papier, 294 x 172 mm.
 Koninklijk Oudheid-
 kundig Genootschap,
 Amsterdam, collectie
 Troost, xvi* p. 34,
 suppl. 3.

arm zijn geplaatst: op de studie in München staan ze los van elkaar, op die in Rotterdam zijn ze gedeeltelijk verbonden door zigzag-lijntjes. Dergelijke arceringen komen zelden voor en kunnen beschouwd worden als werkelijk persoonlijk handschrift van de tekenaar. Ze komen in een iets andere vorm ook voor op de bovenarm van de

staande vrouw en in enkele van de compositietekeningen. Bij de regenten van het Aalmoezeniersweeshuis is dat bij voorbeeld op de linker bovenarm van de man uiterst rechts (afb. 3; de lijntjes zijn hier geoxideerd), bij de familiegroep Van den Broek op de linker onderarm van de zoon (afb. 9), bij de poelierswinkel op de rechter onder-

Afb. 19

TIBOUT REGTERS,
 Figuurstudie van een
 staande man zonder
 pruik, met steek op.
 Zwart en wit krijt op
 grauw papier,
 308 x 155 mm. Kupfer-
 stichkabinett, Berlijn,
 inv.nr. 12053.

Afb. 20

TIBOUT REGTERS,
 Figuurstudie van een
 staande jonge vrouw.
 Zwart en wit krijt
 op grauw papier,
 297 x 183 mm. Rijks-
 museum, Amsterdam,
 inv.nr. RP-T-00-1811.

arm van de verkoopster (afb. 12) en bij de vlindertekenaars op beide onderarmen (afb. 13). Opvallend is ook een detail als het elegante arcerinkje op de strik onder de kin van de zittende vrouw, dat vergeleken kan worden met soortgelijke toevoegingen op het jaspand en de rechterschoen van de Münchense wijnschenker.

Tot de groep van de Münchense en Rotterdamse tekeningen behoren nog vier figuurstudies, twee bij het KOG, één in het Rijksprentenkabinet en één in het Kupferstichkabinett te Berlijn (afb. 17-20).²³ Eigen voor Regters' manier van tekenen bij al die figuurstudies is de wijze waarop het zwarte en witte krijt in samenspel zijn gebruikt, bijvoorbeeld in de beschaduwing van de plooien van de kleding.

Voor Nederlandse figuurtekenaars is dat ongewoon. Meestal tekenden zij een figuur vrijwel geheel in zwart of rood krijt en plaatsten daarna accenten in wit. Die hadden dan alleen de functie van hooglichten. Bij Regters vormen de twee kleuren veeleer gelijkwaardige elementen in de constructie van de getekende figuur. Ook zijn de formaten wat groter dan die van de meeste genootschapsstudies door andere Amsterdamse kunstenaars in de jaren 1740-'60. Karakteristiek zijn ook de ronde contouren bij de plooien in de kleding en het gebruik van dunne krijtlijntjes als accenten bij de met een relatief dikke krijtstift neergezette figuur. Vooral de contouren bestaan daardoor soms uit meer lijnen naast elkaar, waarbij de dunne, later getrokkenne,

Afb. 21

TIBOUT REGTERS,
 Figuurstudie van een
 zittende vrouw. Zwart
 krijt, penseel in grijs,
 175 x 135 mm. Museum
 Kröller-Müller,
 Otterlo, inv.nr. 519 kl 2.

Afb. 21a

TIBOUT REGTERS,
 Figuurstudie van een
 op de rug geziene
 staande jongen of man.
 Zwart krijt, penseel in
 grijs, 175 x 135 mm.
 Museum Kröller-
 Müller, Otterlo,
 inv.nr. 519 kl 2 (verso).

opvallen (afb. 6, 14, 17, 18, 19 en 20).

In het Museum Kröller-Müller bevinden zich ten slotte ook vier tekeningen die op Regters' naam stonden, maar in 1981 als anoniem werden gecatalogiseerd. In twee gevallen was dat terecht, in één geval hoogstwaarschijnlijk niet, en in één geval zeker niet. De tekening die weer op naam van Regters gezet dient te worden is

Afb. 22

Hoogstwaarschijnlijk
 TIBOUT REGTERS,
 Figuurstudie van een
 op de rug geziene
 staande man. Zwart
 krijt, 217 x 151 mm.
 Museum Kröller-
 Müller, Otterlo,
 inv.nr. 519 kl 3.

een figuurstudie die wat kleiner is dan de tot nu toe besprokene, en bovendien getekend met zwart krijt en grijs penseel op wit papier (afb. 21). De wat popperig weergegeven vrouw vertoont de inmiddels vertrouwde Regters-trekken, vooral het kleine ronde stipje tussen kin en mond.²⁴ Ze lijkt vrijwel het tweelingzusje van de vrouw die met haar kind in de tuin poseert (afb. 11). Op de achterzijde van het blad staat een veel vlotter getekende gelegenheidsschets van een op de rug geziene man (afb. 21a). Zowel de schetsmatige manier van tekenen als de schaal waarop Regters deze figuur weergaf, doen vermoeden dat hier niet een poserend model is afgebeeld. De tekening die hoogstwaarschijnlijk aan Regters kan worden toegeschreven is een aan deze schets zeer verwante studie van een op de rug geziene man, waarschijnlijk speciaal voor de kunstenaar poserend (afb. 22). De manier van werken is wat hechter dan bij de andere figuurstudies, onder meer door de vele regelmatige arceringen. Regters' hand verraadt zich echter in de wijze waarop hij met het penseel zijn krijttekening van accentjes voorzag. Het duidelijkst is dat bij de linker-schoen van de man.

Overige tekeningen

Alle tot dusver besproken tekeningen zijn door Regters gemaakt voor eigen gebruik: compositietekeningen voor schilderijen en figuurstudies om de tekenvaardigheid te onderhouden en eventueel later toe te passen. Uit het bewaard gebleven werk én uit hetgeen afgeleid kan worden uit beschrijvingen in oude veilingcatalogi, blijkt dat Tibout Regters bijna nooit uitgewerkte tekeningen heeft gemaakt voor verzamelaars. Een uitzondering is een genrefereel in het album amicorum van de Leidse student medicijnen Egbert Philip van Visvliet (1736-1799). Omdat de signatuur altijd verkeerd is gelezen, heeft dit 1756 gedateerde werk tot voor kort een nogal verscholen bestaan geleid in de Koninklijke Bibliotheek (afb. 23).²⁵ Het kluchtige tafereel in de manier van Cornelis Troost geeft een piskijkende arts weer die mogelijk een zwangerschap gaat ontdekken. Gespannen kijken een jonge vrouw, haar galant en een dienstmeid vanuit verschillende posities toe. Een tortelend duivenpaar in de omlijsting benadrukt een en ander nog eens. Opmerkelijk zijn de guirlandes in de stucdecoratie

zoals we die kennen van de tekeningen voor de portretten Deutz en Van den Broek en van de vlindertekenaar (afb. 7, 9 en 13).

Er zijn uit oude veilingcatalogi ook enkele beschrijvingen bekend van tekeningen met meer bewogen scènes dan de twee eerder besproken genrefereelen op grauw papier. Het betreft een toneelachtig tafereel met een woedende heer, een jonge vrouw en een verscheurde brief, een voorstelling van een zieke schilder in zijn kamer en een buitentaferaal van een kind dat kippen voert.²⁶ Het is onzeker of dit zelfstandig bedoelde tekeningen waren of voor tekeningen voor geschilderde voorstellingen. Thematisch wijken ze af van Regters' thans bekende genreschilderijen, die meestal kooplui en markttaferelen als onderwerp hebben. Daarnaast zijn er in de 18de en vroege 19de eeuw enkele aquarellen geveild die sindsdien niet meer zijn signaleerd. Het zijn afbeeldingen die men allerm minst van Regters zou verwachten: twee vogels op een tak, takken met vruchten, een tulp en twee afbeeldingen van groenten.²⁷ In de nalatenschap waren deze gekleurde tekeningen zo

Afb. 23

TIBOUT REGTERS,
Het werk van een arts,
1756. Pen en penseel in
grijs over een schets in
potlood, 118 x 187 mm.
Bijdrage in het album
amicorum van E.P. van
Visvliet, Koninklijke
Bibliotheek, Den Haag,
sign. 132 g 40, fol. 2v.

gering in aantal of zo onbelangrijk dat hun genre in de veilingcatalogus niet genoemd is. Dat gold ook voor nog een laatste tekening die van Regters bekend is, maar die wanneer zijn naam er niet op zou hebben gestaan nooit met hem in verband gebracht zou zijn. Het is een topografisch gezicht van de Lijnbaansgracht (dit afgebeelde gedeelte heet nu Sarphatistraat) in noordoostelijke richting, bij de Hoogte Kadijk met rechts het Stadsmagazijn (afb. 28, op p. 37).²⁸ Deze tekening zal niet behoren tot de bijzondere categorie van incidenteel gemaakte werken waarin kunstenaars min of meer informeel en vaak als buitenbeentje in hun oeuvre een plek uit hun directe woonomgeving in beeld brachten. Het weergegeven stukje Amsterdam lag ver verwijderd van de Leidsegracht waar Regters in ieder geval bij zijn huwelijk in 1762 woonde, maar waarschijnlijk ook al lang daarvoor. Zowel thematisch als stilistisch neemt

dit topografische gezicht een geïsoleerde plaats in Regters' oeuvre in.

Het is niet eenvoudig een beeld te krijgen van Regters' ontwikkeling als tekenaar. De enige twee gedateerde tekeningen stammen uit 1756 (afb. 4 en 23), terwijl de tekeningen die in verband staan met gedateerde schilderijen ook alle uit de jaren '50 stammen (afb. 1, 3, 7 en 9). Van de kunstenaar is bekend dat hij in totaal bij vier schilders in de leer is geweest. De bekendste hiervan was Jan Maurits Quinkhard in Amsterdam en diens stilistische invloed is ook merkbaar in Regters' vroege werk.²⁹ Toen deze 1743 bij de Tekeningacademie naar het naakt oefende, was de inmiddels 55-jarige Quinkhard een der medetekenaars. Er zijn van hem slechts enkele tekeningen bekend: bijna levensgrote weergaven van de hoofden van zitters voor portretten, enkele compositieschetsen voor schilderijen van enkele figuren en twee uitgewerkte tekeningen voor portretten,

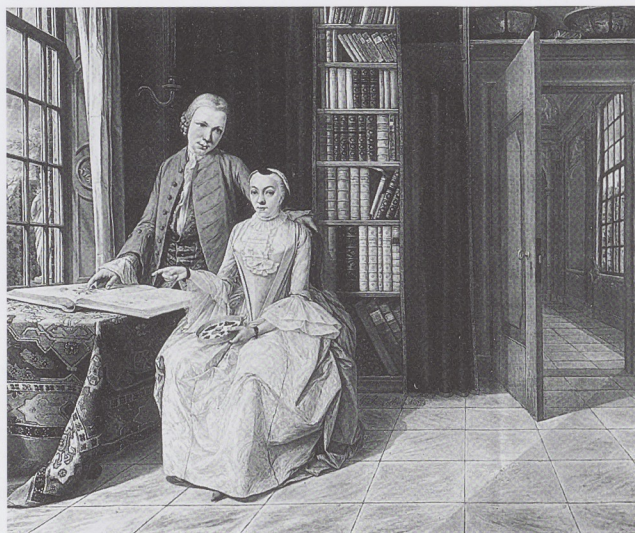
Afb. 24
Mogelijk GERRIT
ZEGELAAR, Studie
voor een onbekend
echtpaar met dochter.
Pen en penseel in grijs
over een schets in pot-
lood, 203 x 260 mm,
Rijksmuseum,
Amsterdam,
inv.nr. RP-T-1910-27.

waaronder een regentenstuk. Regters zal van deze leermeester eerder aspecten van diens schildertechniek en stijl hebben overgenomen dan zijn manier van tekenen of de werkwijze bij het uitvoeren van een portretopdracht. Afgaande op hun wat voorzichtige factuur zou men geneigd zijn het portret van de vrouw met haar kind en de figuurstudie van een zittende vrouw, beide met grijs penseel getekend op wit papier, aan te merken als vroege tekeningen van Regters, uit het begin van de jaren '50 (afb. 11 en 21).

Ten onrechte aan Tibout Regters toegeschreven tekeningen door Gerrit Zegelaar

In het Rijksprentenkabinet bevindt zich behalve het ontwerp voor het portret voor het Collegium Medicum nog een tweede tekening op naam van Tibout Regters. Het is een interieur met een echtpaar bij een tafel, vergezeld van hun dochter (afb. 24). De attributen, de demonstratie die de heer des huizes geeft, en de voorstelling op het schoorsteenstuk verwijzen alle naar de meetkunde en de toepassing daarvan in de sterrenkunde. De ooit gedane identificatie als het gezin van de Middelburgse stadsarchitect en astronoom Jan de Munck (1687-1763) is echter hoogstwaarschijnlijk onjuist en berust alleen op een oppervlakkige overeenkomst met een gegraveerd portret.³⁰ Naar aanleiding van dit blad is op stilistische gronden een zeer verwante tekening toegeschreven aan Tibout Regters en gepubliceerd (afb. 25).³¹ Op dat blad, in het Museum für Kunsthandwerk te Frankfurt, is een echtpaar te zien dat in een bibliotheek afbeeldingen en opgezette exemplaren van vlinders bekijkt. Het schilderij uit 1754 waar die tekening een voorstudie voor is, is goed bekend (afb. 26). Op andermaal niet heel sterke gronden waarmee we ons hier niet zullen bezig houden, staat dit portret te boek als afbeelding van de Har-

Afb. 25

GERRIT ZEGELAAR,
Studie voor een portret van een onbekend paar. Rood krijt en penseel in bruin, 31,5 x 29,5 cm. Museum für Kunsthandwerk, Frankfurt am Main, inv. Linel Smlg. 416.

Afb. 26

GERRIT ZEGELAAR,
Portret van een onbekend paar, 1754. Doek, 66 x 79 cm. Ca. 1990: kunsthandel J. Fijnaut, Amsterdam.

derwijkse hoogleraar medicijnen David de Gorter (1717-1783) en zijn in 1772 gestorven eerste vrouw.³² Belangrijker is hier dat het schilderij een signatuur draagt waaraan niet hoeft te worden getwijfeld, die van Gerrit Zegelaar. De Frankfurtse tekening sluit ook precies aan bij de andere die van hem bekend zijn.³³ Dat geldt in veel mindere mate voor de tekening in Amsterdam, vooral wat betreft de wijze waar met rechte penseelstrepen accenten zijn gezet. Dat de tekening in Frankfurt bijgeschreven moet worden bij het bewaarde oeuvre van Zegelaar lijkt geen twijfel. Voor de tekening in Amsterdam is dat niet geheel zeker. Vast staat echter wel dat het geen werk van Tibout Regters is.

**Een nabeschuwing:
over het waarheidsgehalte
van de interieurs op
portretten van familiegroepen
door Regters en anderen**

Voor het eerst zijn nu van een 18de-eeuwse Nederlandse schilder drie uitgewerkte compositietekeningen voor familiegroepen in interieurs bekend met de daarnaar gemaakte schilderijen. Dat nodigt uit tot enkele voorzichtige observaties over dat soort voorstellingen. Uiteraard hebben die opmerkingen in eerste instantie alleen betrekking op Regters' eigen werkwijze. Bij het beschrijven van *conversation pieces* bleven de individuele eigenaardigheden van schilders bijna zonder uitzondering een veronachtzaam aspect. Het blijkt dat kunstenaars in de door hun geschilderde interieurs niet zelden eigen voorkeuren toonden voor bepaalde motieven, typen aankleding of huiselijke details. Zij lieten die meermalen terugkomen in hun werken en schiepen c.q. selecteerden zo met waarheidsgetrouw uitzijnde elementen details uit de werkelijkheid die bij anderen maar ten dele terug zijn te vinden.

Regters behoort tot de meest productieve van de ruim twintig 18de-

eeuwse Nederlandse schilders van wie vijf of meer geschilderde of gepastelleerde familiegroepen bewaard zijn met figuren ten voeten uit in een min of meer realistische dagelijkse omgeving binnens- of buitenshuis. Regters beschouwde, gezien zijn zelfportret, zulke schilderijen als zijn specialiteit.³⁴ Onder de schaarse tekeningen die met geschilderde *conversation pieces* in verband staan, zijn alleen omvangrijker groepjes bekend van Tibout Regters, Hendrik Pothoven, Cornelis Troost en Aart Schouman.

Van Cornelis Troost (1696-1750), de meest veelzijdige portrettist uit de 18de eeuw, zijn diverse tekeningen en studies in olieverbod voor portretten bewaard. Het is echter geen coherente groep werken waaruit een bepaalde vaste werkwijze blijkt, zoals bij Regters. Er zijn van Troost ook geen uitgewerkte voortekeningen bewaard voor geschilderde familiegroepen.³⁵ Dat laatste geldt eveneens voor de tekeningen die we kennen van Aart Schouman (1710-1792). Zijn vlotte penseelschetsen geven weliswaar een beeld van de uit te werken composities, maar gaan weinig in op de aankleding en inrichting van de kamers waarin de zitters worden geportretteerd. In slechts enkele gevallen is ook het uiteindelijke schilderij bekend; de verschillen tussen die twee versies zijn dan niet erg groot.³⁶

Het meest interessant in verband met Regters is Hendrik Pothoven (1725-1807), zijn iets jongere tijdgenoot en eveneens een productief schilder van familiegroepen. Diens tekeningen voor portretten vormen als het ware het complement van hetgeen van Regters bewaard is. Het zijn 27 figuurstudies in zwart en wit krijt op blauw papier waarin pose, postuur en aankleding van individuele zitters zijn vastgelegd (afb. 27).³⁷ Bij het vervaardigen van het portret week Pothoven vervolgens veel minder af van zijn tekeningen dan Regters: de figuren zijn vrijwel altijd net zo geschilderd als ze

Afb. 27
HENDRIK POTHOVEN,
Anna Maria Swarth
met een borduurraam.
Studie voor het portret
van het gezin van
Jacobus Swarth (1775).
Zwart en wit krijt
op blauw papier,
290 x 210 mm. Pren-
tenkabinet van de
Universiteit Leiden,
inv.nr. 69/88.

waren getekend. Ook werd bij de getekende studies soms al rekening gehouden met de afsnijdingen in de blijkbaar toen reeds bepaalde compositie. Gezichten werden in een later stadium naar het leven ingeschilderd, want op de studies zijn deze niet of nauwelijks weergegeven. Uitgewerkte tekeningen voor de te schilderen composities zijn van Pothoven niet bekend, evenmin als van de daaraan voorafgaande fase waarin de houding van de figuren werd bepaald. Het is dan ook niet duidelijk hoe deze kunstenaar zijn opdrachtgevers een beeld gaf van het schilderij dat zij konden verwachten.

De door Regters gemaakte tekeningen zijn, zoals we zagen, allemaal compositietekeningen voor het gehele schilderij, met tamelijk uitgewerkte figuren, maar met nog enigszins

geschematiseerde gezichten. Net als bij Pothoven zullen die later naar het leven zijn ingeschilderd.³⁸ Deze compositietekeningen waren wat betreft de kleding van de figuren en de interieurs afkortingen van wat moest komen in de geschilderde versie. Blijkbaar waren ze uit het hoofd getekend. Regters gebruikte dan voor de (stuc-)decoraties eigen standaardpatronen die hij later bij het schilderen verving. Die vervangingen waren wat terughoudender van ornamentiek en pasten beter bij de compositie van de familiegroep. In de drie hier gesignaleerde gevallen verliepen die veranderingen zozeer volgens dezelfde patronen dat zo goed als zeker noch de getekende, noch de geschilderde ruimten waarheidsgetrouwe weergaven waren van de woningen van de geportretteerden. Het is verder niet aannemelijk dat Regters in tweede instantie bij een opdrachtgever de zaal naar het leven tekende om de aankleding vervolgens alsnog te verwerken in een reeds bepaalde compositie. Nog minder aannemelijk is het dat hij dan bij alle drie hier geïllustreerde familiestukken op ongeveer hetzelfde eindresultaat zou uitkomen. Overigens is de schilder ook bij het portret van de inspecteurs van het Collegium Medicum op dezelfde wijze te werk gegaan: daar is op het schilderij de ornamentatie rond het bovendeurstuk goeddeels weggelaten.

Dit gemak waarmee Regters de decoratie van kamers wijzigde (vooral afb. 7-8 en 9-10), nodigt uit de oude vraag naar het realiteitsgehalte van conversatiestukken nog eens te stellen.³⁹ Is met de zitters ook hun thuis geportretteerd? De drie door het toeval geselecteerde voorbeelden van Regters wijzen erop dat, tenzij er bijzondere omstandigheden of wensen waren, de gezinnen tevreden waren in een decor te worden gezet dat door de schilder was verzonnen. Een zekere mate van aannemelijkheid was daarbij ongetwijfeld vereist. Nauwkeurige bestudering van alle thans bekende

familiegroepen zal echter aan het licht brengen dat er schilders waren die in hun 'realistische' afbeeldingen eigen vaste cliché's gebruikten, hierboven aangeduid als individuele eigenaardigheden. Zo gaf Cornelis Troost bij voorbeeld graag schoorsteenmantels weer met in de decoratie een gebeeldhouwde of gestucte Romeinse (keizer)buste. Dit detail lijkt verzonnen. Het komt noch voor in bewaard gebleven inrichtingen noch op afbeeldingen door andere kunstenaars. Ook lijken de op portretten weergegeven kamers vaak om compositorische redenen aangepast. Zo is er van Tibout Regters slechts één portret bekend waar de geportretteerden zijn weergegeven in een vertrek met behangschilderingen.⁴⁰ Dat zal gezien zijn opdrachtgevers uit kringen van de goeude burgerij en regenten, niet in overeenstemming zijn geweest met de werkelijke inrichting. De reden voor die ingreep in de realiteit, die overigens ook bij Troost en veel andere portrettisten uit de 18de eeuw is waar te nemen, moet gezocht worden in het praktische. De geportretteerden komen veel beter uit tegen een bijna effen of een met een patroon gedecoreerde achtergrond.

Het is altijd een hardnekkige wens een portret van een familie ook te willen zien als portret van hun woning of tuin. Recent bleek dat weer ten aanzien van het pastelportret door Rienk Jelgerhuis van Lambert van Eck en zijn gezin uit 1789: *Het gezelschap bevindt zich, zo te zien, in de salon van De Ruit, aan de mahoniehouten tafel op de met trijp beklede stoelen.*⁴¹ Wie de moeite neemt de productie van de rondreizende pastellist te bekijken, moet al snel tot de slotsom komen dat de Van Ecks allerminst zijn weergegeven in hun buiten aan de Vliet bij Delft. Jelgerhuis schilderde in bijna al zijn pastelportretten min of meer dezelfde geschematiseerde en ongedecoreerde achtergrond.⁴² Bovendien zijn de zitters bijna altijd gegroepeerd rond dezelfde eenvoudige tafel met

een effen blauw of groen kleed, altijd op ongeveer dezelfde stoelen. Ook het vloerkleed is meestal uit dezelfde mal gegoten. Alleen de attributen zijn per portret verschillend en werden aangepast aan beroep, status en leeftijd van de voorgestelden.

In welke mate ook een meer ervaren en kritisch kunsthistoricus nog geen 15 jaar geleden grillig laveerde blijkt uit de bespreking van de portretkunst in de tentoonstellingscatalogus *Edele eenvoud. Neo-classicisme in Nederland 1765-1800*.⁴³ Over Wybrand Hendriks heet het in het essay dat hij leden van Amsterdamse en Haarlemse families portretteerde *in hun modieuze Lodewijk XVI-interieur*. In de catalogusentrees zijn de beschrijvingen minder consequent. Het probleem wordt benoemd bij het portret van het echtpaar Feitama door Hendriks: *Er is wel gesuggereerd dat de afbeelding op dit schilderij in dat zomerverblijf [nl. Oosterhout bij Haarlem] is gesitueerd, maar bewijzen daarvoor ontbreken. Het zou evengoed om een vertrek in het Amsterdamse huis van de Feitama's aan de Herengracht of om een gefantaseerde achtergrond kunnen gaan.* In de daaropvolgende catalogustekst, over het gezin van Johannes Enschedé door Hendriks, is die voorzichtigheid verdwenen: *de Enschedé's zijn hier samen afgebeeld in een vertrek van hun huis in Haarlem.* Het gezin De Clercq is door Hendriks *geportretteerd in een streng en sober Lodewijk XVI-interieur* dat niet als hun eigen interieur benoemd wordt, terwijl daarentegen een schilderij door J.F.A. Tischbein zonder omhaal een afbeelding heet van *een vertrek op Het Loo, waarin prinses Louise aan prins Willem een brief laat zien.* Bij de beeltenissen van A.A. Deutz van Assendelft en zijn vrouw door Tischbein werd genoteerd dat de *landschapstuin in Engelse stijl* op de schilderijen opmerkelijk is, want het echtpaar was dan wel *onder andere eigenaar van het huis Assumburg bij Heemstede, maar bij dat huis is nooit een Engelse tuin aangelegd.*

De vraag naar het waarheidsgehalte van een interieur wordt vooral belangrijk op het moment dat daar topografische conclusies of een smaakoordeel aan wordt opgehangen. Dat gebeurde bij het portret uit 1777 door Willem Joseph Laquy van de juist weduwnaar geworden J.M. van Pabst van Bingerden met zijn drie kinderen: *Het schilderij staat geheel in het teken van de herinnering aan deze jong gestorven moeder. Van Pabst toont zijn kinderen haar portret, in de achtergrond is boven de schouw een decoratie geschilderd met een treurende putto bij een graf, een bloem in het bloemstuk op het krukje in de voorgrond is geknakt.* Wat betreft de meubilering zou het schilderij laten zien hoe in 1777 bij *welgestelde particulieren de lichte Lodewijk XVI-stijl was doorgedrongen.* Fauteuil, tabouret, wandtafel, vaas, wandarmen, klok en de bloem- en bladranken op de wandbespanning, al deze objecten *verraden een geraffineerde smaak.* Het is echter de grote vraag wiens smaak dat was. Die van Laquy, die ook in zijn genretaferelen zijn Duits-Franse achtergrond en zwier nooit heeft verloochend? Of die van Van Pabst van Bingerden, die mogelijk daadwerkelijk een volgens de laatste mode ingericht interieur had? We zullen het waarschijnlijk nooit zeker weten.

Wanneer in brieven of andere contemporaine getuigenissen uit de 18de eeuw wordt geschreven over portretten, is dat bijna altijd over de gelijkenis van de weergegeven figuur in termen van het tot leven zijn gekomen op doek of paneel. Ongetwijfeld zal over andere aspecten als de keuze van bijwerk en attributen, de compositie en de afgebeelde omgeving wel onderling gesproken zijn. Erover lezen kunnen we helaas vrijwel niet. Eén van de schaarse gelegenheden, maar jammer genoeg over een groepsportret buiten, is een brieffragment dat een ontluisterend beeld geeft over het realiteitsgehalte van een portretachtergrond. Het gaat om het portret dat Christiaan van

Geelen in 1817 schilderde van het gezin van Jakob van Geuns. Het contact verliep via diens zuster. Zij ontving van de schilder enkele getekende varianten voor de compositie waarvan er een werd gekozen en nader becommentarieerd. Eerder was blijkbaar al bepaald dat het tafereel zich buiten rond een tuinbank zou afspelen: *Ik heb in het verschiet een huis laten plaats om te kennen te geven dat gij[ieden] op een buitengoed zijt, daar het anders vreemd zou lijken Ul[ieden] met uwe kinderen zoo in eene onbewoonde streek op een bank te zien – dit huis kan ook dicht na vooren geplaat worden en van een andere vorm na verkiezing.*⁴⁴ Wie zou denken dat de tuin of het buiten van Van Geuns te identificeren zou zijn, komt dus bedrogen uit.

Bij de tuinachtergrond van Deutz van Assendelft werd al gewezen op de discrepantie tussen het decor op diens portret en de historisch bekende feiten. Een nog pregnanter voorbeeld is het portret uit 1771 van de Amsterdamse reder van walvisvaarders Jan van Vollenhoven door Hendrik Pothoven.⁴⁵ De geportretteerde staat in een kamer met achter hem een openstaand raam met een gezicht op een breed water met enkele schepen. Van Vollenhoven woonde aan de Herengracht 489 en daar was ook zijn kantoor gevestigd, want dat was in de 18de eeuw gewoonlijk hetzelfde adres.⁴⁶ Zijn vader had het pand in 1709 gekocht, de zoon bleef er na diens dood wonen met zijn moeder die in 1745 stierf en omstreeks 1755 verbouwde hij het huis ingrijpend. Toen hij zich liet portretteren door Pothoven was hij 68 jaar oud en zeven jaar weduwnaar met een getrouwde dochter en een volwassen vrijgezelle zoon. Het schilderij hoeft niet per se bedoeld te zijn als een weergave van Van Vollenhoven als houder van een rederskantoor. Het zicht op de schepen is niet meer dan een verwijzing naar het beroep, net als de brief in zijn hand, en net als bij voorbeeld een *Cor-*

pus Juris op portretten van magistraten. In andere gevallen werd de afbeelding op een 'geportretteerd' schoorsteenstuk toegesneden op het beroep van de voorgestelde met bijvoorbeeld een allegorie op de koophandel. Maar dat dit soort voorstellingen in werkelijkheid voor particuliere vertrekken veel minder gewoon was dan de afbeeldingen op portretten doen vermoeden, wordt wel bewezen door zowel de bewaarde schilderijen als het totaal aan voortekeningen die we op dat gebied kennen. Van Vollenhovens kamer zou naar het leven geportretteerd kunnen zijn, maar het gemak waarmee het beeldbepalende uitzicht uit het raam werd gewijzigd is verrassend groot.

Een belangrijke reden tot de aanname dat interieurs wel eens waarheidgetrouw weergegeven zouden kunnen zijn, is het feit dat in een aantal gevallen op een portret een meubelstuk is afgebeeld dat samen met het portret bewaard bleef bij nazaten. Het is te vergelijken met 'geportretteerde' kledingstukken en juwelen, een categorie waar relatief veel meer voorbeelden van bekend zijn. In het geval van het gezin Enschedé is de door Hendriks afgebeelde tafel nog bekend. Wellicht heeft dat er bewust of onbewust toe geleid dat in de genoemde catalogus van *Edele Eenvoud* expliciet werd verondersteld dat het portret een weergave was van *een vertrek van hun huis in Haarlem*.⁴⁷ Zo heeft Regters op zijn portret van de familie De Bosch een kunstkast geportretteerd die een bestaand meubel was waar de familie eer mee inlegde en die bovendien hun passie voor de kunsten symboliseerde. Hij heeft dat meubel blijkbaar in eerste instantie uit het hoofd getekend. Daarbij had hij wel de vorm goed onthouden, maar niet de constructie, aangezien de halfronde boog als een fronton gemonteerd was op de kap. Daaronder bevond zich een gewone rechthoekige deur. Op het schilderij heeft Regters de kunstkast in dichte

toestand weergegeven. Getuige de portrettering van de door Jacob de Wit beschilderde deur en het beeldwerk van Quellinus, moet hij het meubel voor dat schilderen nog naar het leven bestudeerd hebben. Op dezelfde wijze zijn bij beeltenissen van verzamelaars vaak ook favoriete of de meest kostbare objecten uit de collectie meegeportretteerd.

Ten aanzien van het realiteitsgehalte van de door Regters weergegeven interieurs is nog een andere algemene opmerking te maken. Een huis werd meestal, zoals ook tegenwoordig nog, vlak na de aankoop verbouwd of opnieuw gedecoreerd, zeker waar het de representatieve ruimten betrof. Voor de eerste helft van de 18de eeuw wordt dat bevestigd door de ontwerp-tekeningen die Jacob de Wit maakte voor decoratieschilderingen. Daarop zette hij gewoonlijk de naam van de opdrachtgever en een jaartal, soms met nadere gegevens over de locatie. Hoeveel portretten van oudere echtparen zijn er echter bekend waarop zij ook daadwerkelijk zijn weergegeven in een wat ouderwets interieur?⁴⁸ De drie echtparen wier gezin door Regters is geschilderd en die in dit artikel zijn afgebeeld, waren alle al ruim tien jaar getrouwd. Het zou te verwachten zijn dat althans één van die drie interieurs een decoratie en inrichting vertoonde van omstreeks 1735-'40 in plaats van die van het moment van het schilderen van het portret, ca. 1755-'60. Met andere woorden, de inrichting op een groot aantal portretten van oudere mensen zou, naar de werkelijkheid weergegeven, zeker 20 à 30 jaar moeten achterlopen bij de actuele mode.

Bijlage

Beschrijving van de tekeningen in de nalatenschapsveiling van Tibout Regters, Amsterdam 18 april 1768

Konstboek No. 1.

In eene witte Hoorne Band, inhoudende Ordinantien, Watertjes en Landschappen, door veele Nederlandsche Meesters, als van *de Wit, J. Moucheron, Bakhuizen* en andere Meesters meer, dewelken volgens de Nommers zullen verkogt worden.

Konstboek No. 2.

In een Burgemeesters Band, waar In leggen Ordinantien van Familien en Regente stukken, gewassen met Oost-ind. Inkt, zwart kryd en gehoogd met Wit op gekleurd Papier en andere Tekeningen, alle door *T. Regters*, het welke volgens de Nommers zullen verkogt worden.

Omslag No. 3.

Met Collegie Beelden en Studieën, alle met zwart Krijt en met Wit gehoogt op gekleurd Papier door *T. Regters*, 't welke by Koopen zullen verkogt worden.

Omslag No. 4.

Met Collegie Beelden, getekend als de voorgaande door dito, welke by Koopen zullen verkogt worden.

Omslag No. 5.

Met Academie Beelden door *Picart, Regters* en anderen, en eenige Studiën door *C. Troost*, welke by Koopen zullen verkogt worden.

Omslag No. 6.

Met Academie Beelden met zwart Kryd en Wit gehoogd op gekleurd Papier door *T. Regters*, dewelke als de voorgaande zullen verkogt worden.

Omslag No. 7.

Met Collegie Beelden, getekend in de manier als de voorgaande door dito, dewelke als voorgemelde verkogt zal worden.

Omslag No. 8.

Met diverse Tekeningen door differente Meesters, dewelke als de voorgemelde zal verkogt worden. [...]

Omslag No. 9.

Waar in zyn Collegie beelden met zwart Kryd en Wit gehoogd op gekleurd Papier door *T. Regters*, welke als de voorgaande zal verkogt worden.

Omslag No. 10.

Inhoudende modellen door differente Meesters, dewelken als de vorige zal verkogt worden.

Omslag No. 11.

Met Collegie Beelden met zwart Kryd en Wit gehoogd op gekleurd papier door *T. Regters*, en zal by Koopen verkogt worden.

Omslag No. 12.

Met Tekeningen door veelderley Meesters, die by Koopen zullen verkogt worden.

Omslag No. 13.

Met dito, dito.

NOTEN

- 1 Over de schilderijen van Tibout Regters zal in februari 2006 een monografie verschijnen van de hand van dr. R.E.O. Ekkart: *Tibout Regters (1710-1768), Schilder van portretten en conversatiestukken* (Primavera Pers, Leiden). Ook het leven van de schilder, gebaseerd op archiefgegevens, zal daarin uitvoerig worden belicht. Er zal dan een tentoonstelling gewijd zijn aan Regters in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede. Ik dank dr. Ekkart voor zijn welwillende commentaar en aanvullingen op dit artikel dat geheel onafhankelijk van diens studie is geschreven. Bijzondere dank gaat uit naar dr. J.W. Niemeijer voor het beschikbaar stellen van zijn foto's van 18de-eeuwse figuurstudies en documentatie betreffende het werk van Tibout Regters.
- 2 E. Pelinck, 'Een Amsterdams familiestuk. Jeronimo de Bosch en zijn kinderen', *Jaarboek Amstelodamum* 46 (1954), pp. 105-109; B. Haak, 'Het portret van een Amsterdamse verzamelaars-familie uit de achttiende eeuw', *Antiek* 1 (1966), pp. 19-26. Het schilderij bevindt zich in het Amsterdams Historisch Museum, zie: A. Blankert, met bijdragen van R. Ruurs, *Amsterdams Historisch Museum. Schilderijen daterend van voor 1800. Voorlopige catalogus*, Amsterdam 1975/1979, cat.nr. 374. Zie ook: E.R. Mandle, cat.tent. *Dutch Masterpieces from the Eighteenth Century: Paintings & Drawings 1700-1900*, Minneapolis (The Minneapolis Institute of Arts) / Toledo (The Toledo Museum of Art) / Philadelphia (The Philadelphia Museum of Art) 1971, cat.nr. 70. De door Pelinck geopperde mogelijkheid dat de tekening vanwege haar wat zwakke uitvoering misschien door Johannes de Bosch zou kunnen zijn – compleetheidshalve door Blankert neutraal herhaald – kan, zoals zal blijken, definitief van de hand gewezen worden; Pelinck, *op.cit.* (noot 1), p. 105 (noot 4), en Blankert, *op.cit.* (noot 1), p. 270. De tekening zou dan zijn gemaakt als een eerste opzet waarop Regters verder kon bouwen. Johannes de Bosch, een zoon van Jeronimo, was inderdaad een tekenaar, maar hij beperkte zich tot topografische onderwerpen en arcadische landschappen in de stijl van Isaac de Moucheron en Jan van Huysum.
- 3 Amsterdams Historisch Museum, Amsterdam, inv.nr. A 22788; zie I. Oud en L. van Oosterzee, *Oude tekeningen in het bezit van het Amsterdams Historisch Museum, waaronder de collectie Fodor. Deel 5: Nederlandse tekenaars geboren tussen 1660 en 1745*, Amsterdam / Zwolle 1999, cat.nr. 144: op de achterzijde schreef de kunstenaar het formaat van het schilderij c.q. de afmetingen die het schilderij zou krijgen: *17 Voet breed 10 1/2 voet hoog*.
- 4 Rijksprentenkabinet, Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. RP-T-1912-33, gedateerd 1756. Voor het juiste begrip van de functie van de tekeningen door Regters is het van belang erop te wijzen dat de veronderstelling van Ruurs in Blankert, *op.cit.* (noot 2), p. 267, onjuist is. Op grond van een veilingbeschrijving uit 1899 met een verkeerde telling van het aantal weergegeven figuren is daar verondersteld dat het waarschijnlijk gaat om een geantedateerde natekening van de *Anatomische les van Prof. Petrus Camper*, in 1758 door Regters geschilderd voor het Amsterdamse Chirurgijngilde (thans in het Amsterdams Historisch Museum; Blankert, *op.cit.* [noot 2], cat.nr. 372). Natekeningen naar zijn schilderijen maakte Regters niet. De bedoelde tekening in het Rijksmuseum is de voortekening voor het portret uit 1756 van de inspecteurs van het Collegium Medicum (zie verder noot 5).
- 5 Respectievelijk Blankert, *op.cit.* (noot 2), cat.nr. 373 (met vermelding van de voortekening) en cat.nr. 371 (de voortekening vermeld onder cat.nr. 372). Het portret van de regenten van het Aalmoezniersweeshuis is, in weerwil van de datering 1751, pas in het daaropvolgende voorjaar afgeleverd. Op 12 april 1752 tekende men in de notulen aan: *Is door de gesamentlijke heeren Regenten aan dit godshuijs present gedaan om in het groote Comptoir geplaest te worden Een Stuk Schilderij waar op de portraiten van de Regenten benevens die van den Secretaris en boekhouder geschilderd zijn* (Gemeentearchief Amsterdam, PA 343, nr. 32). Het portret van de inspectores van het Collegium Medicum is eind 1756 of begin 1757 afgeleverd, getuige de notulen van het college van 25 januari 1757: *Heden is aan den Konstschilder Tiebout Regters betaalt de somma van Een duysend Guldens voor het schilderstuk van dit Collegium waer van de Quitantie alhier is berustende* (Gemeentearchief Amsterdam, PA 27, nr. 4). In beide gevallen zwijgen de notulen helaas over het nemen van de beslissing een groepsportret te laten schilderen, laat staan dat ze een tipje van de sluier oplichten over de motivatie van de keuze van de portretschilder.
- 6 W. Wegner, *Die Niederländischen Handzeichnungen des 15.-18. Jahrhunderts. Kataloge der Staatlichen Graphischen Sammlung München*, Berlin 1973, cat.nr. 1518, met afb. Deze tekening moet identiek zijn aan: *Tibout Regters. Een Knecht met een Schenkbord en Fles in de hand, en een zittend vrouwtje door J. Bom*, veiling Amsterdam, 10 maart 1777, Kunstboek F, nr. 479.
- 7 Zie noot 6.
- 8 Dat Regters zelf het schilderen van conversatiestukken als zijn meest karakteristieke werkzaamheid zag, blijkt uit een zelfportret op paneel (ca. 27,5 x 24 cm) dat thans helaas alleen nog uit beschrijvingen bekend is: zittend, met een hoed op, achter zijn schildersezal met in de hand een schilderstok, palet en penselen, werkend aan een familiestuk (veiling Johan van der Marck Aegz.,

- Leiden 25 augustus 1773, nr. 445, f 10:15 aan Odon). Dat de belangstelling onder Nederlandse verzamelaars voor dit karakteristieke zelfportret niet groot was, blijkt uit het feit dat het al enkele decennia na de verkoop in Duitsland was. Het werd toen verkocht in de veiling Gottfried Winkler, Leipzig 18 oktober 1819, nr. 121 (als Regters; voor 44 mark aan Cappe); het familieportret waaraan de schilder werkt werd toen in de veilingcatalogus beschreven als in onderschildering en het stelt een echtbaar voor met een kind en een negerbediende.
- De kunstenaar en biograaf Johan van Gool, *De nieuwe Schouburg der Nederlandsche Kunstschilders en Schilderessen*, Den Haag 1751-'52, deel 2, p. 354, had van Regters diverse *Familiestukken en enkele Portretten* gezien. De kunstenaar Izaak Schmidt gebruikte voor die eerste soort schilderijen in een ongepubliceerd gebleven verhandeling uit 1813 over *De staat der Schilder en Tekenkunst in dit land, zoo als die tegenwoordig is* ook de letterlijke vertaling van het Engelse *conversation pieces* toen hij schreef *Familie of Conversatiestukken voor de kleine Pourtrestukken, waarop Familien of vriendschappelijke bijeenkomsten zijn uitgebeeld* (Archief Teylers Stichting, Haarlem, nr. 1543, p. 43, s.v. Adriaan de Lelie).
- 9 Met dank aan Marijn Schapelhouman die mij wees op deze en de hierna te noemen tekening. De tekening van de vrouw met haar kind stamt uit een album met tekeningen dat geveild is te Londen (Christie's) 31 juli 1930, nr. 212.
  - 10 Particuliere collectie; doek, 95 x 85 cm.
  - 11 J.E. Elias, *De vroedschap van Amsterdam*, Haarlem 1903-'05, pp. 632 en 955.
  - 12 *Catalogus van een Verzameling van Schilderijen, Prenten, en Tekeningen. Als mede eenige Drooge Verwen, Pleisterbeelden en Schilders Gereetschappen. Nagelaaten door den vermaarden Konstschilder Tibout Regters*, veiling Amsterdam 18 april 1768.
  - 13 Over schilderijen en tekeningen door Louis de Moni: E.J. Sluijter e.a. (red.), cat.tent. *Leidse Fijnschilders: van Gerrit Dou tot Frans van Mieris de Jonge, 1630-1760*, Leiden (Museum de Lakenhal) / Zwolle 1988, pp. 174-181, met als typerend voorbeeld van diens tekenstijl cat.nr. 53.
  - 14 *Een Juffrouw by een Vogelverkoopster. Met de pen en gewassen door de Monni*: veiling C. Sepp, Amsterdam 5 december 1775, kunstboek F, nr. 27 (voor f -:10 aan Beyen samen met F 26: *Een Landschap met Ruwien, door A. v.d. Velde, en een door Hobbema*). De enige andere tekeningen op naam van De Moni in de veiling Sepp waren: Kb. E, nr. 46: *Een Mysje die Koeken Bakt, en een Vrouwe Troni, door L. de Monni*, en Kb. E, nr. 50: *Een Vrouwje, die Worst stopt, met dito* [roodaard], door L. de Monni. Met veel dank aan Stijn Alsteens, Fondation Custodia, Parijs. Daarna was de Brusselse tekening wellicht ook als *Een gezicht in een winkel* door L. de Moni in de veiling H.D.G. de Mare & W. Horstink, Haarlem 12 mei 1817, Kb. C, nr. 26.
  - 15 Museum voor Schone Kunsten, Brussel, Collectie De Grez 2607: zwart krijt, penseel in grijs, wit gehoogd, op grauw papier, 350 x 273 mm; zie J. Nève, *Inventaire des dessins et aquarelles donnés à l'Etat belge par Madame la Douarière De Grez*, Brussel 1913, nr. 2607. De tekening is als Louis de Moni aangekocht in de veiling Jhr. Alfred Boreel e.a., Amsterdam 15 juni 1908, nr. 421 (f 15,-). Een schilderij met dit onderwerp komt niet voor in de fichering van in Nederland gehouden kunstveilingen tot 1825 bij het Rijksbureau voor Kunst-historische Documentatie, Den Haag.
  - 16 Veiling tekeningen L.X. Lannoy, Amsterdam 1 december 1893, nrs. 230 (*Le Marchand de volaille dans sa boutique. Signé: 'de Moni f*) en 231 (*Une dame visité dans son atelier. Même manière que le précédent*).
  - 17 Veiling Amsterdam 18 december 1775, nr. 628: *Zes stuks Collegiebeelden met zwart krijt door Tibout Regters*, en nr. 630: *Tien differente Collegiebeelden door Tibout Regters*. In de veiling van de verzameling Johannes de Bosch (veiling Amsterdam 23 mei 1785) waren de kavels van wellicht fraaiere studies al beduidend kleiner; nr. 676: *Twee moderne Studiebeelden in zwart kryt. op bruin papier. door Tib. Regters*; nr. 678: *Twee Studien van Heeren, in zwart kryt. door Tib. Regters*; nr. 708: *Een modern Collegiebeeld, in zwart kryt. door Tib. Rechters*. Modern staat in dit verband voor het tegenovergestelde van 'antiek'; bedoeld zijn figuren in eigentijdse kleding.
  - 18 Genoemde jaren zijn samen met 1747 de enige vier jaren waarvan de ledenlijsten bewaard zijn vóór 1765, het jaar van de geïnstitutionaliseerde heroprichting van de Tekenacademie (Gemeentearchief Amsterdam, PA 265, nr. 12). In 1747 was het animo om mee te tekenen – twee maal per week, van begin oktober tot eind maart – buitengewoon laag vanwege de gebrekkige staat van het door het stadsbestuur ter beschikking gestelde oefenlokaal boven de Leidse Poort: Jacob de Wit stipuleerde alleen mee te zullen doen *als de balk gemaakt is* en een aantal collega's volgde hem in dat voorbehoud, zoals Jean Fournier: *sans dangé de la poutre*.
  - 19 Veiling Amsterdam 11 maart 1776, nr. 566.
  - 20 De tekening stamt uit de 18de-eeuwse verzameling van keurvorst Carl Theodoor van de Palts in Mannheim; zie Wegner, *op.cit.* (noot 6), dl. 1, pp. 8 en 210. Ze is overigens niet eigenhandig door Regters gesigneerd.
  - 21 Over dit onderwerp: R.J.A. te Rijdt, *Nederlandse figuurstudies 1700-1850*, Amsterdam 1994 (Rijksprentenkabinet, vrouwblad 25), [pp. 5-7]. Daar komt ook de reeks anonieme figuurstudies ter sprake die bekend staat als de 'nerveuze factuur'

- groep. Deze met veel vlotte, nogal krasserige arceringen bewerkte tekeningen naar poserende modellen zijn in het verleden wel op naam van Cornelis Troost, Hendrik Pothoven of Tibout Regters gezet, maar dienen veeleer te worden toegeschreven aan Gerrit Zegelaar. Ten onrechte aan Regters toegeschreven exemplaren zijn bij voorbeeld afgebeeld in: vlg.cat. New York (Sotheby PB) 12 juni 1982, nr. 92; vlg.cat. Londen (Sotheby) 12 oktober 1984, nr. 561; cat. C.G. Boerner, Düsseldorf, *Neue Lagerliste* 44 (1966), nr. 81.
- 22 J.O. Husly, *De lotgevallen van de Academie der Tekenkunst te Amsterdam*, Amsterdam 1768, pp. 21-22; Te Rijdt, *op.cit.* (noot 21), [pp. 5-6]; zie ook Paul Knolle, 'De Amsterdamse stadstekenacademie, een 18de-eeuwse 'oefenschool' voor modeltekenars', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 30 (1979), vooral p. 4, en J.D. van der Waals in: G. Ploos van Amstel, *Portret van een koopman en uitvinder. Cornelis Ploos van Amstel. Maatschappelijk, cultureel en familielevens van een achttiende-eeuwer*, Assen 1980, pp. 103-104.
- 23 Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, Amsterdam respectievelijk Atlas Zeden & Gewoonten, portefeuille xx1A, omslag 10, en Collectie Troost (A. Verhuell), inv.nr. xvi* p. 34, suppl. 3. De tekening in het Rijksprentenkabinet was, na als Troost te zijn binnengekomen, toegeschreven aan Hendrik Pothoven. De tekening is Berlijn stond eveneens lang op naam van Cornelis Troost; zie Elfried Bock en Jakob Rosenberg, *Staatliche Museen zu Berlin. Die niederländischen Meister. Beschreibendes Verzeichnis sämtlicher Zeichnungen*, Berlijn 1930, nr. 12053 (foto: Gernsheim 49.232).
- 24 H.Th. Colenbrander en J.D. van der Waals, *Tekeningen van de 16de tot de 19de eeuw*, Otterlo (Rijksmuseum Kröller-Müller) 1981, cat.nr. 651. Op de achterzijde staat in de hand van H.P. Bremmer een toeschrijving aan Regters. De studie van een op de rug geziene man, hoogstwaarschijnlijk door Regters getekend, is cat.nr. 669. De twee ten onrechte ooit aan Regters toegeschreven tekeningen zijn cat.nrs. 650 (portret van een vrouw met zoon en dochter, ca. 1730) en 670 (figuurstudie zittende man met pijp, ca. 1760-'70, door een beduidend minder goede hand dan Regters). De vier tekeningen waren op naam van Regters in de veiling L.X. Lannoy e.a., Amsterdam (R.W.P. de Vries) 19 mei 1925, nrs. 588 (familiegroep) en 589 (drie figuurstudies), en zijn vervolgens tezamen verkocht in de veiling C.V. de Lancey e.a., Amsterdam (R.W.P. de Vries), 20 juli 1926, nr. 132. Over cat.nr. 650: deze tekening, hoewel enigszins kopiematig aandoend, is vanwege enkele niet onbelangrijke verschillen in de compositie mogelijk een voorstudie door Arnold Boonen voor zijn portret uit 1726 van Maria-Louise van Hessen-Kassel, weduwe van prins Johan Willem Friso, met haar kinderen Charlotte Amalia en Willem van Oranje-Nassau (versies in het Nationalmuseum, Stockholm, en de veiling *Die Sammlung der Markgrafen und Grossherzöge von Baden*, Baden-Baden (Sotheby's), 5-21 oktober 1995, nr. 2845; zie Görel Cavalli-Björkman, *Nationalmuseum Stockholm: Dutch and Flemish Paintings II, Dutch Paintings c.1600- c.1800*, Stockholm 2005, cat.nr. 112). Van Arnold Boonen zijn overigens nauwelijks tekeningen bewaard.
- 25 Egbert Philip van Visvliet (Middelburg 1736-1799 Middelburg) studeerde vanaf 1753 medicijnen en rechten in Leiden. Hij verwierf de bijdragen in zijn album amicorum vooral in die stad en in Amsterdam. Van Visvliets contact met Tibout Regters was ongetwijfeld te danken aan zijn Amsterdamse oudoom Jan Frederik Bachman, die beschouwd kan worden als de beschermer van Regters en ten minste acht schilderijen bij hem heeft besteld; zie Ekkart, *op.cit.* (noot 1) en ook: K. Thomassen (red.), cat.tent. *Alba Amicorum. Vijf eeuwen vriendschap op papier gezet: het liber amicorum en het poëziealbum in de Nederlanden, 's-Gravenhage* (Rijksmuseum Meermanno-Westrenianum) / Maarssen 1990, pp. 92-93, cat.nr. 71. Met dank aan Karen Schaffers-Bodenhausen die mij op de tekening attendeerde, en aan Kees Thomassen die mij van nadere gegevens voorzag.
- 26 *Een Binnevertrek, waar in een Heer in een woedende gestalte, houdende een Deegen in de linker hand, wyzende met de rechter hand, op de Hospes ter zyde dezelve een jong Mysje, zittende aan een Tafel te schryjen, op de grondt legt een gescheurt Papier; met verder bywerk, uitvoerig met Oostind. Inkt: veiling W. v.d. Lely, Amsterdam 14 december 1772, Kb. A., nr. 23; Een Binnevertrek, waar in een Schilder is gezeeten by zijn Ezel, hebbende de Pootegra, verzeld van een Heer, fraay met Oostind. Inkt gewassen: veiling [Oest?] Amsterdam 11 maart 1776, Kb. A., nr. 84 (later als *Een Binnenkamer, waar in verbeeld is, den Schilder T. Regters, aan de Podagra liggende, door hem zelfs geteekend* in de veiling D. Stoopendaal, Amsterdam 3 april 1797, Kb. F, nr. 40); *Een Ordonnantie van een Kind, gevende eenige Hoenders te eten, met zwart Kyt en Oostind. Inkt gewassen, op blauw Papier: veiling Aron de Joseph de Pinto, Amsterdam 11 april 1785, nr. 544. Een compositietekening voor een portret van een echtpaar, maar evengoed een genretafereel of toneelillustratie (b.v. bij *De Wanhebbelijke Liefde*) zou kunnen zijn: *Een Binnevertrek, waar in een Heer en een jonge Juffrouw: veiling Jacobus Houbraken, Amsterdam 2 april 1781, Kb. A., nr. 61.***
- 27 *Twee rustende vogels, ieder op een tak: veiling J.U. van Heynen en J. Helholt, Amsterdam 11 april 1810, Kb. K, nr. 44; Twee takken, met pruimen en kersen: veiling D. Stoopendaal, Amsterdam 3 april 1797, Kb. F, nr. 40 (later: veiling J.B.J. Achtienhoven, Amsterdam 6 september 1802, Kb. G,*

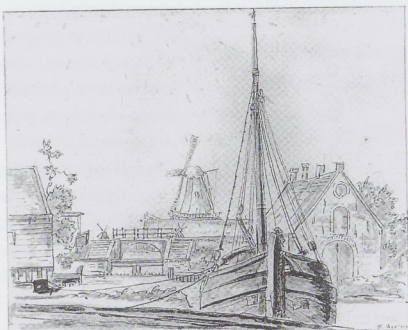
nr. 8); *Twee takken met bladeren met verschillende soort van pruimen*: veiling J.B.J. Achttienhoven, Amsterdam 6 september 1802, Kb. G, nr. 9; *Een tulp*: veiling D. van Diepen, Amsterdam 8 april 1805, Kb. AA, nr. 31; *Een blad met uien en Een blad met rapen*: veiling J. de Vos, Amsterdam 30 oktober 1833, resp. Kb. AA, nrs. 21-22. Door Roeland van Eijnden en Adriaan van der Willigen is een verklaring gegeven voor het ontstaan van deze aquarellen: *Tiebout Regters had dikwijls aanvallen van het podagra [jicht] en daardoor belet wordende, op zijne schilderkamer te komen, teekende hij voor tijdkorting, vruchten naar de natuur (Geschiedenis der vaderlandsche schilderkunst, sedert de helft der XVIII eeuw, Haarlem 1816-'40, deel 2, p. 75)*. De hier in noot 26 genoemde tekening is een autobiografische verbeelding van deze perioden van ziekte.

Een in dit artikel niet verder behandelde, hoogstwaarschijnlijk ten onrechte aan Regters toegeschreven tekening: *Equipage Louis XV*, veiling S.H. de la Sablonière en C. Ekama, Amsterdam (F. Muller) 30 juni 1891, nr. 299: f 7,50 aan Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, Amsterdam (Atlas Zeden & Gewoonten, port. x)

Afb. 28

(zie noot 28)

TIBOUT REGTERS,
Gezicht op de Lijnbaansgracht in noord-oostelijke richting bij de Hoogte Kadijk te Amsterdam. Pen en penseel in grijs over een schets in potlood, 157 x 199 mm. Gemeentearchief Amsterdam, inv.nr. K 32-18.

- 28 Zie afb. 28. Vergelijk voor ongeveer hetzelfde gezicht: B. Bakker, E. Fleurbaay en A.W. Gerlagh, *De Verzameling Van Eeghen. Amsterdamse tekeningen 1600-1950*, Amsterdam / Zwolle 1989², cat.nr. 175. De toeschrijving aan Regters van een tekening met een gezicht langs het Stadkanonnenmagazijn op de nieuwe Muiderpoort (Gemeentearchief Amsterdam, inv.nr. R 34-17) moet gezien de sterfdatum van de kunstenaar op een vergissing berusten. Deze poort werd tussen 1769 en 1771 gebouwd op de fundamenten van de in januari 1769 ingezakte oude poort. Voor een andere inmiddels afgeschreven tekening die in 1899 en 1925 als G. Rechters is verkocht, zie B. Bakker e.a., *op.cit.*, nr. 329.
- 29 Johan van Gool, *De Nieuwe Schouburg der Nederlandsche Kunstschilders en Schilderessen*, Den Haag 1750-'51, deel 2, pp. 353-355.
- 30 Rijksprentenkabinet, Rijksmuseum, Amsterdam,

inv.nr. RP-T-1910-27. De tekening was als *Intérieur hollandais* door Tibout Regters in de veiling C. Schöffner, Amsterdam (F. Muller & Co.), 30 mei 1893, nr. 324, met als noot: *Un portrait gravé de J. de Munck Astronome du Prince d'Orange, est d'une telle ressemblance avec l'astronome de cet intérieur, que c'est probablement le même personnage*. Wat het schetsmatig getekende uiterlijk op een voorstudie voor een familiegroep waard is, weten we inmiddels. De tekening was later in de veiling Jhr. A. Boreel e.a., Amsterdam (F. Muller & Co.), 15 juni 1908, nr. 477, waar ze voor het Rijksprentenkabinet werd gekocht; de identificatie was toen iets zekerder omschreven als: *La figure de l'homme offre une forte ressemblance au portrait gravé de Jan de Munck*. De wankele identificatie als De Munck is hardnekkig; zie bij voorbeeld H.J. Zuidervaart, 'Astronomische waarnemingen en wetenschappelijke contacten van Jan de Munck (1687-1768), stadsarchitect van Middelburg', *Archief. Mededelingen van het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen* 1987, pp. 103-170, afb. 16.

- 31 Eva-Maria Hanebutt-Benz, cat.tent. *Die Kunst des Lesens. Lesemöbel und Leseverhalten vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Frankfurt am Main (Museum für Kunsthandwerk) 1985, cat.nr. 106, met afb.; over de toeschrijving: brief d.d. 17 maart 1986 aan het Iconografisch Bureau, Den Haag. De tekening was nog anoniem in Peter Märker, cat.tent. *Innenräume um 1800*, Frankfurt am Main (Museum für Kunsthandwerk) 1976, cat.nr. 4.
- 32 Zie correspondentie uit 1941 tussen S.J. van Oostroom (Rijksherbarium, Leiden) en het Rijksbureau voor Kunsthistorische en Iconografische Documentatie in Den Haag; ook die identificatie werd voorgesteld op basis van vage gelijkenis met een gegraveerd portret. Het schilderij is onder meer gepubliceerd als een portret van David de Gorter met zijn eerste vrouw Cornelia Bucerus in: O. Schutte, *Het Album Promotorum van de Academie te Harderwijk*, Arnhem 1980, afb. 8. Opmerkelijk is de omstandigheid dat De Gorter juist in 1754, het jaar waarin het portret werd geschilderd, naar Rusland vertrok. Het schilderij is als portret van een onbekend paar gepubliceerd in: A. Starling, *De Hollanders thuis. Gezelschapstukken uit drie eeuwen*, Den Haag 1956, nr. 30. Op basis van onder meer dit portret kan ook aan Gerrit Zegelaar worden toegeschreven het familiestuk dat is geveild als Tibout Regters: Londen (Sotheby), 27 maart 1974, nr. 98, met afb.; nadien in de veiling Londen (Sotheby) 17 april 1996, nr. 25, met afb. (als 'Circle of Tibout Regters'). Zie afb. 29.
- 33 Over hem: E. Munnig Schmidt, 'Gerrit Zegelaar. Een 18e-eeuwse kunstschilder uit Loenen a/d Vecht', *Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Nifstarlake'* 2002, pp. 62-84. Voor de meest bekende en stilistisch zeer verwante tekening door Zegelaar: Oud en Van Oosterzee, *op.cit.*

Afb. 29
(zie noot 32)
GERRIT ZEGELAAR,
Portret van een
onbekend gezin.
Doek, 64,3 x 74,4 cm.
Veiling Londen
(Sotheby's),
17 april 1996, nr. 25.

- (noot 3), cat.nr. 219, met afb.
- 34 Zie noot 8.
- 35 J.W. Niemeijer, *Cornelis Troost 1696-1750*, Assen 1973.
- 36 R.J.A. te Rijdt, 'Een 'nieuw' portret van een 'nieuwe' verzamelaar van kunst en naturalien: Jan Snellen geportretteerd door Aert Schouman in 1746', *Oud Holland* 111 (1997), afb. 1-4 op pp. 22-25; C. Dumas, 'Verzamelaarsportretten door Aert Schouman (1720-1792)', *Delineavit et Sculpsit* 29, ter perse.
- 37 R.J.A. te Rijdt, 'Figuurstudies door Hendrik Pothoven', [*Portretten.*] *Leids Kunsthistorisch Jaarboek* 8 (1989), Den Haag 1990, pp. 345-367. Van Pothoven is geen catalogus van een nalatenschapsveiling bekend. Net als van Regters zijn er van hem ook figuurstudies bewaard die naar geklede modellen zijn getekend bij een tekencollectie. Ze zijn zeer verwant, maar iets puntiger gemodelleerd met meer arceringen dan Regters aanbracht, terwijl wit krijt meer is gebruikt voor accenten in de tekening met zwart krijt en de formaten over het algemeen kleiner zijn.
- 38 Dit wordt bevestigd door een notitie uit 1766 van J.H. Ottens, die een beschrijving gaf van het poseren voor het in zijn opdracht door Regters geschilderde portret van het ouderlijk gezin. Blijkbaar was eerst aan de hand van een tekening of olieverfschets de compositie vastgesteld, want achtereenvolgens kwamen alle familieleden afzonderlijk poseren, waarbij ieders plaats en pose al vaststond. De mededeling dat ergens na de tweede poseerronde het arrangement aan de rechterzijde van het schilderij nog wat is veranderd, past geheel in het beeld dat wordt gegeven door de portretten waarvan zowel de compositie-tekening als het uiteindelijke schilderij bewaard zijn. Zie Ekkart, *op.cit.* (noot 1), bijlage.
- 39 In veruit de belangrijkste studie op het gebied van de Nederlandse wooncultuur, *Het Nederlandse interieur in beeld 1600-1900* met ongeveer 150 afbeeldingen uit de 18de eeuw, speelt Regters een tamelijk grote rol. De verhouding tussen zijn voortekeningen en schilderijen in aanmerking nemend een misschien wel iets te grote rol. Bui-

ten de over dat rijke en gedegen boek geplaatste kanttekeningen door Reinier Baarsen (*Oud Holland* 115 [2001/2002], pp. 224-230) zijn er nog enkele opmerkingen te maken ten aanzien van het geselecteerde materiaal, vooral op het gebied van portretten en tekeningen. De individuele eigenaardigheden van schilders zijn hier elders ter sprake gekomen, evenals de relatief veel te weinige portretten die zijn gesitueerd in kamers met behangschilderingen. Om de geportretteerden duidelijker te laten uitkomen, werd het interieur soberder gemaakt. Hetzelfde geldt ook voor een volle of lege kamer. Ook koos een schilder liever voor een modern en modieus interieur dan voor een wat verouderd interieur of, nog erger, een interieur met diverse stijlperiodes door elkaar waarin ook verouderde meubels stonden. Bovendien: hoe meer mensen er te portretteren waren, des te soberder werd vaak de aankleding. Daarnaast lijkt de bijna algemene wet geldig dat hoe professioneler de schilder, hoe minder curieuze en onalledaagse details hij weergaf. Op de wat onhandige schilderijen en uitgewerkte aquarelportretten uit de provincie staan vele opmerkelijke dingen afgebeeld, zoals alleen al het vergeleken met de 'grote portretkunst' bonte kleurgebruik.

Dit geldt in enigszins andere zin ook allemaal voor tekeningen waarop interieurs zijn weergegeven. In *Het Nederlandse interieur* zijn de werken die professionele kunstenaars voor verzamelaars concipieerden zonder onderscheid gelijkgesteld aan hun gelegenheidstekeningen naar het leven – een categorie waarvan helaas weinig voorbeelden bestaan en waarvoor misschien wat weinig is geput uit buitenlandse collecties. Nog veel dichter bij de werkelijkheid bleven uiteraard de tekenende amateurs die noch de intentie noch de verbeelding hadden details te verzinnen. Het speciale karakter van die werken had wat meer benadrukt mogen worden. Ook op het gebied van prenten waren er ongetwijfeld meer 'portretten' van ruimten te kiezen geweest.

- 40 Het enige voorbeeld door Regters is een relatief vroeg schilderij uit 1747, het portret van Jan Frederik Bachman en zijn vrouw Johanna Catharina van den Broek in een vertrek met een negerbediende; Musée Fabre, Montpellier, inv.nr. 68-2-455. Afgebeeld in kleur in: Quentin Buvelot, Michel Hilaire en Olivier Zeder, *Tableaux flamands et hollandais du Musée Fabre de Montpellier*, Parijs (Institut Néerlandais) / Montpellier (Musée Fabre) 1998, cat.nr. 42. Omdat, zoals blijkt uit de nalatenschapsveiling, thans slechts een klein gedeelte van Regters' tekeningen bekend is, valt te hopen dat juist voor dit schilderij de compositietekening nog eens te voorschijn zal komen in verband met het daarop al dan niet weergegeven zijn van de behangsels in de kamer.

- 41 Arianne Baggerman en Rudolf Dekker, 'In de schoot van het gezin', [*Het wellevende tijdperk. Portretten van de 18de eeuw.*] *Kunstschrift* 49, nr. 2 (april/mei 2005), p. 41. Een soortgelijk kunsthistorisch schrijfbloempje is: *De Haagse schilder Johannes Hari sr. (1772-1849) vervaardigde in 1819 dit familietafereel van het gezin De Gendt in het huis Oude Delft 121*, in: Jos Hilkhuijsen (e.a., red.), *Ach Lieve Tijd, Delft*, Zwolle 1995-'97, p. 212.
- 42 Zie P. Gabriëlse, 'De rondreizende portrettist Rienk Jelgerhuis (1729-1806)', *Antiek* 17, nr. 4 (nov. 1982), pp. 202-208, en Marie-France Boyer, 'The Itinerant Portraitist', *The World of Interiors*, Oktober 1998, pp. 231-237; zie bij voorbeeld ook de zes portretten door Jelgerhuis afgebeeld in Johan Carel Bierens de Haan en Rudi Ekkart (eindred.), cat.tent. *Gelderse Gezichten. Drie eeuwen portretkunst in Gelderland 1550-1850*, Nijmegen (Museum het Valkhof) 2002, cat.nrs. 64-67, met steunafb.
- 43 F. Grijzenhout, 'Burgers in een Lodewijk xvi-decor. Nederlandse portretkunst 1765-1800', in: F. Grijzenhout en C. van Tuyl van Serooskerken (red.), cat.tent. *Edele eenvoud. Neo-classicisme in Nederland 1765-1800*, Haarlem (Frans Halsmuseum) / Haarlem (Teylers Museum) / Den Haag (Rijksdienst Beeldende Kunst) / Zwolle 1989, pp. 179-185 en respectievelijk de catalogusentrees 206, 207, 205, 216, 218 en 211.
- 44 Brief Debora Josephina van Geuns aan Jakob van Geuns, d.d. 5 augustus 1817; Het Utrechts Archief, Archief familie Van Geuns, toegang 814, in inv.nr. 144. Jakob van Geuns woonde op dat moment op het Singel in Amsterdam, zijn zuster en de schilder Christiaan van Geelen in Utrecht.
- 45 Staring, *op.cit.* (noot 32), nr. 39. Met veel dank aan mr. C.J. de Bruyn Kops die mij op dit voorbeeld wees.
- 46 H.F. Wijnman e.a., *Vier eeuwen Herengracht*, Amsterdam 1976, p. 330.
- 47 Zie bijvoorbeeld ook het portret van J.J. van Rensselaer en zijn echtgenote door Adriaan de Lelie met daarbij bewaard de stoelen waarop het echtpaar is afgebeeld: veiling Den Haag (Van Stockum) 10 mei 1978, nrs. 6 (als: Hollandse school, 18de eeuw) en 446, met afbeeldingen.
- 48 Vergelijk bijvoorbeeld het portret van Grietje Hagen (1714-1798), getrouwd in 1738, sinds 1788 weduwe en in 1791 geportretteerd door Adriaan de Lelie in een interieur met een modieuze Lodewijk xvi-schoorsteen; afgebeeld in kleur in: N. Middelkoop e.a., cat.tent. *Kopstukken. Amsterdammers geportretteerd 1600-1800*, Amsterdam (Amsterdams Historisch Museum) 2002, cat.nr. 92.